

# Ocena atrakcyjności turystycznej Bolimowskiego Parku Krajobrazowego

Longina Chojnacka-Ożga

**Streszczenie.** Bolimowski Park Krajobrazowy, największy i najmniej zdeformowany system przyrodniczy położony między dwoma aglomeracjami: Warszawą i Łodzią, jest istotnym regionem turystycznym i rekreacyjnym dla mieszkańców województwa mazowieckiego jak i łódzkiego. Stanowi cel podróży turystów zarówno z okolic jak i z obu aglomeracji i jest przez nich postrzegany jako obszar atrakcyjny turystycznie, o dużych walorach pozwalających na uprawianie różnych form turystyki krajoznawczej, kwalifikowanej i wypoczynkowej. Park jest dostępny komunikacyjnie, jednak jego zagospodarowanie, promocja i informacje o nim oraz terenie są niewystarczające.

**Słowa kluczowe:** atrakcyjność turystyczna, Bolimowski Park Krajobrazowy

**Abstract. The estimation of the tourist attractiveness of the Bolimowski Landscape Park.** The Bolimowski Landscape Park is situated in central Poland, between Łódź and Warsaw. It protects the great, ancient, well-stocked Bolimowski Primeval Forest and the wild Rawka river valley. Within the Park are five nature reserves, old trees and cultural monuments – palaces, manor houses, churches, old huts, chapels and roadside crosses. The special attractions are the palace-park complex in Nieborów and the sentimental-landscape park in Arkadia. There are as well the places for rest and tourist trails, horse routes and didactic footpaths. The estimation of the tourist attractiveness of the Park was based on analysis of surveys conducted among the local population and tourists. They show that the management of the Park, its promotion and information are insufficient.

**Keywords:** tourist attractiveness, Bolimowski Landscape Park

## Wstęp

Park krajobrazowy jest obszarem chronionym ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe. Celem tej ochrony jest nie tylko zachowanie, ale też popularyzacja tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Coraz częściej parki krajobrazowe postrzegane są jako miejsca atrakcyjne i stają się ważnymi celami podróży turystycznych.

Atrakcyjność turystyczna jest różnie definiowana. Najczęściej rozumiana jest jako cecha przestrzeni turystycznej, wyrażona obecnością określonych walorów turystycznych, form zagospodarowania turystyczno-rekreacyjnego oraz dostępnością komunikacyjną (Rogański, 1997). Walory turystyczne rozpatrywane są tu w trzech płaszczyznach: wypoczynkowej, krajoznawczej i kwalifikowanej. Tę definicję przyjęto na potrzeby niniejszej pracy.

Celem pracy było określenie atrakcyjności turystycznej Bolimowskiego Parku Krajobrazowego (BPK). Analizie poddano wszystkie czynniki kształtujące atrakcyjność turystyczną parku, a następnie metodą sondażu diagnostycznego, techniką ankietową, dokonano oceny tej atrakcyjności. Badania ankietowe przeprowadzono w sierpniu 2011 r. wśród 100 losowo wy-

branych osób zamieszkałych na terenie BPK oraz 100 turystów odwiedzających park.

Problematykę turystyki na obszarze BPK podejmowano w różnych merytorycznie i metodycznie opracowaniach (Bernat 1999, Hajduk 1999, Kucharski 1999, Pytliński 1999, Operat Generalny BPK 2006). Najpełniejszą analizę zawiera Monografia Przyrodnicza: Bolimowski Park Krajobrazowy (2002) oraz Operat Zagospodarowania Turystycznego BPK (2006).

## Opis terenu badań

Bolimowski Park Krajobrazowy położony jest w środkowej Polsce, na terenie dwóch województw: mazowieckiego i łódzkiego, w połowie drogi między Warszawą a Łodzią. Pod względem fizycznogeograficznym park znajduje się w pasie nizin środkowopolskich, na granicy Niziny Środkowomazowieckiej i Wzniesień Południowomazowieckich, w dorzeczu Bzury. Środowisko przyrodnicze parku tworzą trzy komponenty: kompleks leśny określany jako Puszcza Bolimowska, rzeka Rawka z dopływami oraz łąki i tereny podmokłe.

Lasy zajmują około 60% powierzchni parku. Są one pozostałością po dawnym, potężnym kompleksie leśnym południowo-zachodniego Mazowsza, tworzonym przez: Puszcę Bolimowską, Miedniewicką-Wiskicką, Korabiowską i Jaktorowską. Dzisiejsze drzewostany są to jednak głównie bory sosnowe i mieszane. Stare, ponad 150-letnie dąbrowy, przypominające dawny puszczański charakter tych terenów, występują tylko gdzieniegdzie, na żyzniejszych glebach.

Park cechuje bogactwo i różnorodność flory i fauny. Występuje tu ponad 140 gatunków roślin chronionych, rzadkich i ginących oraz 15 objętych ochroną różnych siedlisk przyrodniczych. Znaczną powierzchnię parku porasta konwalia majowa, tworząc charakterystyczne „konwaliowiska”. Różnorodność siedlisk przyrodniczych i zbiorowisk roślinnych wpływa na bioróżnorodność faunistyczną. Charakterystycznymi dla parku gatunkami są: łoś, żurawie czy bocian czarny.

Osobliwością BPK są niespotykane gdzie indziej w Polsce środkowej śródleśne, świetliste polany. Są to rozległe podmokłe łąki i pastwiska, będące pozostałością po budnictwie. Po opuszczeniu przez budników<sup>1</sup>, polany służyły jako łąki i pastwiska (m.in. dla turów), w związku z czym nie zarastały i stały się ostoją licznej zwierzyny. Cechuje je duża różnorodność i unikalność zbiorowisk roślinnych. W obrębie parku znajduje się 49 takich polan, największe z nich: Siwica (objęta ochroną rezerwatową), Strożyiska, Olszówka i Bielawy tworzą Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk Natura 2000.

## Walory turystyczne parku

Walory turystyczne parku są bardzo zróżnicowane. Pozwalają na uprawienie turystyki wypoczynkowej, krajoznawczej jak i kwalifikowanej.

Determinantami funkcji wypoczynkowej na terenie parku, zarówno ze względów zdrowotnych jak i rekreacyjnych, są wysoki odsetek powierzchni leśnej oraz rzeka Rawka i sztuczne zbiorniki wodne. Kolejne cechy sprzyjające rozwojowi tej funkcji to walory krajobrazowe i mikroklimat. Główne miejsca wypoczynkowe: Budy Grabskie, Ziemiary, Kamion, Rawka i Ruda zlokalizowane są wzdłuż Rawki, nad którą istnieją „dzikie” plaże i kąpieliska. Dominujący sposób wykorzystania omawianych walorów to turystyka pobytowa, związana głównie z licznymi działkami rekreacyjnymi i letniskami

Walory krajoznawcze parku (tab. 1) to zarówno obiekty cenne przyrodniczo jak i kulturowo.

<sup>1</sup> Budnicy – wolni ludzie zamieszkujący w budach (kurnych chatach lub ziemiankach), zajmujący się wyrębem lasu i przerobem drewna. Po wyrębianiu lasu przenosili się na nowe miejsce (przy. Red.)

**Tab. 1.** Walory krajoznawcze Bolimowskiego Parku krajobrazowego  
*Table 1. Values of sightseeing of Bolimowski Landscape Park*

Walory przyrodnicze		Walory antropogeniczne (kulturowe)		
Rezerwy przyrody: Kopanicha Ruda Chlebacz Puszcza Mariańska Polana Siwica * Rzeka Rawka	ochroną objęte są: lasy o charakterze puszczańskim oraz meandrująca, naturalna rzeka	Walory o znaczeniu krajowym (obiekty zaliczone do najcenniejszych	Zespół pałacowo- parkowy w Nieborowie	barokowa rezydencja magnacka, obecnie Muzeum Narodowe; przypałacowy park francuski i angielski (Aleja Lipowa)
Zespół przyrodniczo- krajobrazowy Nieborów*	walory krajoobrazu; wilgotne łąki i dawne lapidarium,	zabytków architektury w Polsce)	Park romantyczny w Arkadii	założenie z końca XVIII w., z budowlami (Świątynia Diany, akwedukt, łuk grecki)
Aleje pomnikowe: 1. Arkadia-Nieborów- Łasiczniki 2.Nieborów-Piaski	zabytkowe aleje, powstałe pod koniec XVIII w. ponad 1000 drzew	Walory o znaczeniu regionalnym i lokalnym	Miejsca pamięci narodowej – 10 obiektów	obiekty z powstania styczniowego oraz I i II wojny światowej Joachimów Mogiły**
Ostoja bobrów w dolinie Rawki	introdukcja bobra,		Obiekty sakralne – 13 obiektów	dwa z XVI w., pięć z XVII/XVIII w. (w tym 2 cenne drewniane oraz 1 pielgrzymkowy) pozostałe XIX/XX w. Puszcza Mariańska** Miedniewice**
Pomniki przyrody	54 drzewa pomnikowe, głązy narzutowe		Dwory i dworki – 18 obiektów	XIX/XX w., w różnym stanie zachowania
			Parki przydworskie	25 obiektów, w różnym stanie
			Krzyże i kapliczki	35 obiektów, XVIII-XX w.
			Pozostałe obiekty	chałupy puszczańskie oraz młyny

\* – obiekty częściowo lub całkowicie niedostępne dla turystów

\*\* – najważniejsze obiekty w danym typie walorów

Środowisko przyrodnicze parku stwarza duże możliwości uprawiania turystyki kwalifikowanej (tab. 2), zarówno w sposób zorganizowany jak i indywidualnie. Organizatorami tego typu imprez są: BPK, lokalne koła PTTK oraz podmioty gospodarcze związane z turystyką: ośrodki wypoczynkowe, gospodarstwa agroturystyczne, ośrodki jeździeckie i inne.

**Tab. 2.** Możliwości uprawiania turystyki kwalifikowanej  
*Table 2. Opportunities for qualified tourism*

Rodzaj turystyki kwalifikowanej	Formy wykorzystania walorów	Obecne formy zbiorowego wykorzystania walorów (wybrane przykłady)
Kajakowa	Spływy na rzece Rawka	Coroczny Ogólnopolski Spływ Kajakowy Świętojański Spływ Kajakowy Niepodległościowy spływ Kajakowy
Piesza	Rajdy piesze i turystyka indywidualna	Szkolny rajd Pieszy, Jesienny Rajd Pieszy, Rajd Szlakiem Powstania Styczniowego
Rowerowa	Rajdy rowerowe i turystyka indywidualna	Księżacki Rajd Rowerowy, Rodzinny Rajd Rowerowy, Wiosenny Rajd Rowerowy „Konwalia” Rajd Rowerowy „Pieczonogo Ziemniaka”
Konna	Jazdy i rajdy konne – org. przez ośrodki jeździeckie	Organizowane w oparciu o szlaki konne nadleśnictw: Radziwiłłów (5) i Skierniewice (1)
Narciarstwo biegowe	Indywidualnie na wszystkich szlakach turystycznych, zbiorowo na dwóch: Borowiny – Nieborów oraz z Joachimowi szlakiem zielonym	
Inne formy	Biegi myśliwskie, loty motolotniami, jazdy quadami, spływ pontonem, paintbal	

## Dostępność komunikacyjna parku

BPK cechuje dobra dostępność komunikacyjna. Przez teren parku przebiegają: droga krajowa nr 70, drogi wojewódzkie 705, 719 oraz linia kolejowa łącząca Warszawę z Łodzią. Dostępność ta będzie jeszcze większa po oddaniu do ruchu Autostrady A2, przecinającej północny fragment parku.

Park położony jest między 3 miastami średniej wielkości: Skierniewicami, Żyrardowem, Łowiczem, w stosunkowo bliskiej odległości od Warszawy i Łodzi. Komunikacja tych miast z parkiem, zarówno samochodowa jak i kolejowa, jest bardzo dobra. Czas dojazdu z Warszawy i Łodzi nie przekracza 1,5 h. Gęsta sieć dróg lokalnych oraz liczne przystanki kolejowe zapewniają łatwy dostęp do miejsc położonych na obszarze parku. Tak łatwa dostępność podnosi atrakcyjność parku jako miejsca wypoczynku jednodniowego bądź weekendowego.

## Zagospodarowanie turystyczne parku

Kolejnym czynnikiem kształtującym atrakcyjność turystyczną BPK jest zagospodarowanie turystyczne. Bazę noclegową na terenie parku (4 000 miejsc) stanowią: prywatne domki letniskowe (58% miejsc), ośrodki wypoczynkowe (36%), hotele i zajazdy oraz ośrodki jeździeckie i gospodarstwa agroturystyczne. W obiektach ogólnodostępnych znajduje się około 550 miejsc noclegowych, w większości o charakterze sezonowym. Standard tych obiektów jest zróżnicowany: w ośrodkach wypoczynkowych przeważa średni i niski, w pozostałych średni i wysoki. W sezonie letnim baza ta jest wykorzystywana w pełni, poza sezonem w 25-30%.

Wyposażenie w zakresie infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej jest słabe i niewystarczające. Na terenie parku i w jego otulinie funkcjonuje 15 parkingów, w większości słabo lub wcale niezagospodarowanych. Brakuje na nich infrastruktury podstawowej (śmietniki), sprzyjającej wypoczynkowi (ławki itp.) oraz informującej o BPK. Tablice informujące „ogólnie” o BPK umieszczone przy drogach oraz atrakcjach turystycznych, są mało czytelne i nieaktualne (ryc. 1, ryc. 2). W kilku miejscowościach oraz przy niektórych atrakcjach turystycznych

umieszczone są tablice zawierające mapę parku, jego opis oraz informacje dotyczące bazy noclegowej. Jest ich jednak za mało, brakuje takich tablic zwłaszcza przy najcenniejszych obiektach kulturowych: w Nieborowie oraz Arkadii. Ponadto na terenie parku znajduje się kilkadziesiąt tablic edukacyjnych, pozostających w gestii parku oraz nadleśnictw.



**Ryc. 1.** Tablica Bolimowskiego Parku Krajobrazowego przed pałacem w Nieborowie  
*Fig. 1. Board of Bolimowski Landscape park in front of the palace in Nieborów*



**Ryc. 2.** Tablica Rezerwatu Rawka  
*Fig. 2. Board of Reserve Rawka*

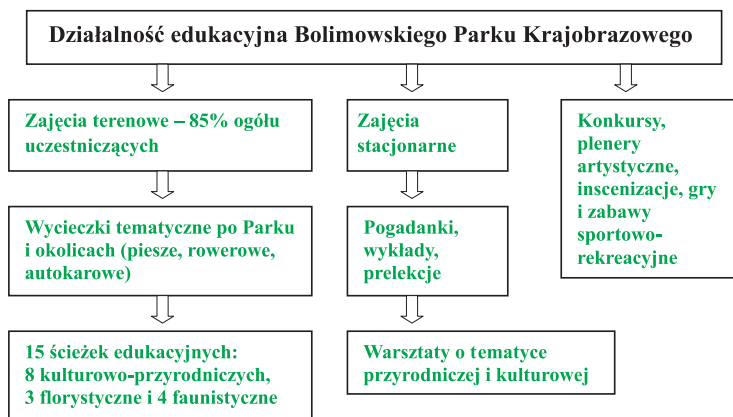
Na terenie parku są wytyczone szlaki turystyczne: oznakowane dwa piesze PTTK i dwa rowerowe PTTK oraz szlaki nieoznakowane; cztery piesze i cztery rowerowe. Wszystkie są atrakcyjne krajoznawczo, przebiegają przez najciekawsze obiekty BPK. Niestety dobre oznakowanie jest tylko na niektórych odcinkach, na znacznych fragmentach brak oznakowania lub jest nieczytelne. Na szlakach brak tablic informacyjnych oraz infrastruktury. Brak również parkingu dla rowerów przy pałacu w Nieborowie, obok którego przebiega szlak. Słabo oznakowane i zagospodarowane w terenie są ścieżki edukacyjne.

## Działalność parku w zakresie turystyki

Działalność parku w zakresie turystyki prowadzona jest na trzech płaszczyznach:

1. Prowadzenie edukacji przyrodniczej oraz promowanie wartości przyrodniczych, historycznych i kulturowych parku.
2. Organizacja i współorganizacja imprez turystycznych – rajdy piesze, rowerowe, spływy.
3. Promocja BPK – podczas imprez turystycznych, na stronach internetowych BPK, poprzez materiały promocyjne: foldery informacyjne, mapy.

Najlepiej rozwiniętą formą działalności parku jest edukacja przyrodnicza (ryc. 3), w której uczestniczy corocznie około 2,5-3 tys. osób. Większość z nich (65%) to dzieci przedszkolne i ze szkół podstawowych, 30% stanowi młodzież gimnazjalna, a 5% osoby dorosłe.



Ryc. 3. Schemat działalności edukacyjnej prowadzonej przez Bolimowski Park Krajobrazowy

Fig. 3. Scheme of educational activities in the Bolimowski Landscape Park

## Ocena atrakcyjności Bolimowskiego Parku Krajobrazowego

Znaczna większość ankietowanych postrzega Bolimowski Park jako obszar atrakcyjny turystycznie. W obu grupach ankietowanych poszczególne elementy tej atrakcyjności są oceniane podobnie (tab. 3).

## Podsumowanie i wnioski

Bolimowski Park Krajobrazowy, największy i najmniej zdeformowany system przyrodniczy położony między dwoma aglomeracjami: Warszawą i Łodzią, jest istotnym regionem turystycznym i rekreacyjnym dla mieszkańców województwa mazowieckiego jak i łódzkiego. Stanowi on cel podróży turystów zarówno z okolic jak i z obu aglomeracji i jest przez nich postrze-

**Tab. 3.** Ocena atrakcyjności BPK przez mieszkańców i turystów  
*Table 3. Attractiveness of Bolimowski Landscape Park rating by residents and tourists*

Element oceniany	Ocena wg mieszkańców	Ocena wg turystów
Atrakcyjność turystyczna BPK	75 % – atrakcyjny turystycznie, przede wszystkim latem (40%)	95 % – atrakcyjny turystycznie, dla 56% przez cały rok,
Czynniki decydujące o atrakcyjności BPK	obszary leśne (40%) oraz cisza, czyste powietrze i kontakt z naturą (30%), obiekty kulturowe – 16%	obszary leśne (35%), cisza, czyste powietrze i kontakt z naturą (30%), obiekty kulturowe (25%)
Rodzaje turystyki uprawiane w BPK	wypoczynkowa (41%), kwalifikowana (33%), krajoznawcza (20%)	kwalifikowana (41%), wypoczynkowa (33%), krajoznawcza 25%)
Najciekawsze miejsca BPK	35% nie potrafi wymienić żadnego obiektu bądź miejscowości	Nieborów i Arkadia (35%), Rawka (25%), Puszcza Mariańska (15%)
Ocena oferty rekreacyjno-turystycznej	35% nie zna oferty, 40% uważa, że oferta jest niedostateczna, tylko 10% uważa, że jest bogata	45% nie zna oferty, 25% bogata, 30% – oferta nie wykorzystuje możliwości parku
Preferowane formy rekreacji	czynny wypoczynek – 60%, spacer – 25%, jazda na rowerze 30%, zbieranie owoców leśnych – 35%	czynny wypoczynek – 75%, jazda na rowerze – 35%, nordic walking – 30% spacer – 35%
Dostępność komunikacyjna	dostępny komunikacyjnie – 88%, w tym 57% uważa, że są utrudnienia	dostępny komunikacyjnie – 67%, w tym 32% uważa, że są utrudnienia
Ocena infrastruktury	przeciętna – 43% niska – 38%	niska – 56% przeciętna – 35%
Czynniki ograniczające rozwój turystyki	niedostateczna promocja – 54%	brak promocji i słabe zagospodarowanie – 86%
Informacja o parku	przeciętna – 45%, niedostateczna – 40%	brak informacji – 45%, niedostateczna – 50%
Informacja na terenie Parku	niedostateczna – 75%	niedostateczna – 95%
Charakterystyka grupy	100 osób, 42% kobiet, 58% mężczyzn, zróżnicowanie wiekowe (18-65 lat), wykształcenie średnie (73%) i wyższe	100 osób, 40% kobiet, 60% mężczyzn, zróżnicowanie wiekowe (18-65 lat), wykształcenie średnie i wyższe (65%)

gany jako obszar atrakcyjny turystycznie. Przeprowadzone badania pozwalają na sformułowanie następujących wniosków:

1. Bolimowski Park Krajobrazowy jest obszarem o dużych walorach turystycznych, pozwalających na uprawianie różnych form turystyki krajoznawczej, kwalifikowanej i wypoczynkowej.
2. Park jest obszarem atrakcyjnym turystycznie dla ludzi w różnym wieku.
3. Park posiada znaczny potencjał rozwoju edukacji ekologicznej, edukację tę prowadzi bardzo aktywnie.
4. Park jest dostępny komunikacyjnie, jednak jego infrastruktura jest niedostateczna (mimo wskazań zawartych w Operacie Zagospodarowania Turystycznego).



5. Informacja turystyczna o parku jak i na jego terenie jest niedostateczna.
6. Promocja parku jest ograniczona w dużej mierze do rynku lokalnego. Brak promocji widoczny jest przede wszystkim w aglomeracji warszawskiej.

## Literatura

- Bernat J. 1999. *Ścieżki przyrodnicze Bolimowskiego Parku Krajobrazowego*. Bolimowski Park Krajobrazowy, Skierniewice.
- Folder informacyjny XXV lat Bolimowskiego Parku Krajobrazowego. 2011. Dyrekcja Bolimowskiego Parku Krajobrazowego, Skierniewice.
- Hajduk J. 1999. *Kręgowce lądowe polany Siwica*. Wyd. Bolimowski Park Krajobrazowy, Skierniewice.
- Kucharski L., Pisarek W. 1999. *Polany Puszczy Bolimowskiej*. Fundacja EkoFundusz, Warszawa.
- Jakubowska-Garbara J., Markowski J. 2002. *Monografia Bolimowskiego Parku Krajobrazowego*. Regionalne Centrum Edukacji Ekologicznej, Łódź.
- Kiczyńska A. (red) 2006. Operat Generalny. *Aktualizacja Planu Ochrony Bolimowskiego Parku Krajobrazowego*. Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska, Warszawa.
- Cieszewska A. (red.) 2006. Operat Zagospodarowania Turystycznego Bolimowskiego Parku Krajobrazowego. Wyd. NFOŚ, Warszawa.
- Pytliński S. 1999. *Ścieżka dydaktyczna: Nieborów-Siwica-Arkadia*. Bolimowski Park Krajobrazowy, Skierniewice.

**Longina Chojnacka-Oźga**  
Wydział Leśny SGGW w Warszawie  
longina\_chojnacka\_ozga@sggw.pl